

UNIwersytet Medyczny IM. PIASTÓW ŚLĄSKICH WE WROCLAWIU

Wydział Lekarski
Katedra Medycyny Sądowej

Wrocław, 22.05.2015 r.

dr hab. n. med. Tomasz Jurek, mgr prawa
specjalista medycyny sądowej

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ LEK. PIOTRA ARKUSZEWSKIEGO

„Ocena mechanizmów powstawania pęknięć wątroby w urazach deceleracyjnych ze szczególnym uwzględnieniem roli więzadeł wątroby”

UWAGI WSTĘPNE

Przedstawiona mi do oceny praca doktorska lek. Piotra Arkuszewskiego p.t. „Ocena mechanizmów powstawania pęknięć wątroby w urazach deceleracyjnych ze szczególnym uwzględnieniem roli więzadeł wątroby” została przygotowana pod opieką naukową prof. dr hab. n. med. Jarosława Berenta z Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi oraz dr hab. n. med. Stanisława Ostrowskiego, z Kliniki Kardiologii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, w roli promotora pomocniczego.

Badanie będące przedmiotem recenzji, ściśle wiąże się z podstawową gałęzią medycyny sądowej – traumatologią sądowo-lekarską. Dziedzina ta ma zastosowanie praktyczne – służy między innymi ocenie mechanizmu powstania obrażeń – co ma zasadnicze znaczenie w rekonstrukcji okoliczności ich powstania. Każda wartościowa praca naukowa, która wnosi cenne dane do diagnostyki pośmiertnej, wzbogaca zatem warsztat pracy specjalisty medycyny sądowej o nowe markery biologiczne. Warto przy tym zaznaczyć, że o ile w medycynie klinicznej wysiłek lekarzy ukierunkowany jest prospektywnie – istotne staje się przede wszystkim to jak skutecznie leczyć efekty działania urazu o tyle traumatologia sądowo-lekarska retrospektywnie dąży do wyjaśnienia w sposób szczegółowy warunków w jakich

miał miejsce uraz na podstawie morfologii wywołanych przez niego zmian. Urazy tępe – będące przedmiotem zainteresowania Autora rozprawy doktorskiej, stanowią znaczną część przypadków spotykanych w praktyce obducenta. O ile ujawnienie obrażeń ciała podczas sądowo-lekarskiej sekcji zwłok nie stanowi problemu, o tyle ich interpretacja jest już znacznie bardziej skomplikowana. Wątroba jest narządem, który stosunkowo często ulega uszkodzeniu zarówno w wyniku urazów bezpośrednich jak i pośrednich. Te ostatnie – a do nich właśnie zaliczają się urazy deceleracyjne spotykane są w różnych okolicznościach, w których odtworzenie mechanizmów powstania może mieć doniosłe znaczenie prawne. Z tego powodu podjęty temat pracy naukowej zasługuje na uznanie, nie jest to bowiem jedynie pole do rozważań teoretycznych ale próba dostarczenia nowych wskazówek dla praktyków.

OCENA FORMALNA PRACY

Praca doktorska ma postać 100 stronicowej monografii, włączając w to streszczenie w języku polskim i angielskim oraz spis piśmiennictwa. Została podzielona na 6 rozdziałów z podrozdziałami i dodatkowo wzbogacona dokumentacją fotograficzną (opisaną jako ryciny), wybiórczo pokazującą badany materiał z najbardziej charakterystycznymi typami obrażeń. Układ jest typowy dla prac badawczych, oryginalnych, z wyraźnym podziałem na wstęp, cele pracy, opis materiału, zastosowanej metody, wyniki, dyskusję i krótkie treściwe wnioski. W pracy zawarte są 52 ryciny i 11 tabel. Dwustronicowe streszczenie ma charakter strukturalny, ukazuje zasadnicze elementy pracy (poza dyskusją) – obrazując jej treść. Pomimo rozwlekłości jego lektura pozwala na pełną orientację w tematyce i rezultatach badania. Same wnioski w streszczeniu są wierną kopią wniosków końcowych, choć abstrakt powinien zawierać ich bardziej zwięzłą syntezę. Co więcej, sposób przedstawienia w streszczeniu celów pracy jest obszerniejszy niż w zasadniczej rozprawie (sic!), choć powinno być dokładnie na odwrót.

Doktorant zebrał pełne, wartościowe, w tym nowe i aktualne piśmiennictwo – 63 pozycje – zarówno ze światowych czasopism klinicznych (głównie chirurgicznych) jak i medyczo-sądowych. Cytuje je w sposób przemyślany i poprawny. Unika całkowicie posługiwania się podstawowymi źródłami wiedzy takimi jak na przykład podręczniki – co zasługuje na uznanie. Wybór piśmiennictwa jest trafny, specjalistyczny, stanowi jego przegląd.

Sposób wyrażania myśli, argumentacji nie budzi istotnych zastrzeżeń. Doktorant używa profesjonalnego, czystego języka. W pracy znalazło się kilka niezgrabności językowych, są one jednak nieliczne i nie wpływają na czytelność przekazu. Pewne zastrzeżenia budzi edycja tekstu - w pracy zdarzają się strony z obszernymi „pustymi” miejscami na czym cierpi estetyka (vide s. 7, s.9., s.26, s.28, s.44, s.51). Wynika to z zamieszczenia dużej ilości rycin – co

czyni skład całości trudnym, choć przy większym wysiłku i staranności możliwa jest perfekcyjna edycja, bez pozostawienia przerw. Mimo tych zastrzeżeń warsztat formalny Doktoranta należy ocenić jako dobry.

Poniżej pozwalam sobie wymienić nieliczne potknięcia językowe:

- na stronie 22, w wersji 20, w opisie cytowanego piśmiennictwa, mowa jest o „urządzeniu wykorzystanym do doświadczenia (...) [które – przyp. rec] hamowało” – całość zdania brzmi niezgrabnie, choć sens jest uchwytany;

- na stronie 32, w wersji 6, poniżej ryciny użyto sformułowania „krwawienie (...) przez miąższ wątroby” powinno być „z miąższu wątroby”.

Przedstawione powyżej drobne uwagi nie wpływają jednak w żaden sposób na wartość pracy, nie powodują również braku jasności przekazu.

OCENA MERYTORYCZNA PRACY.

Sam **wstęp** (30 stron) jest obszerny, przedstawia zarówno wybiórczo epidemiologię tępych obrażeń wątroby (nazwaną przez Autora „geograficzną specyfiką”), anatomię narządu – zarówno topograficzną, czynnościową jak i funkcjonalną oraz bogaty przegląd literatury poświęconej urazom wątroby. Liczne ryciny ułatwiają orientację w przedstawionych danych. Pewne zastrzeżenia budzi brak zachowania chronologii w cytowaniu doniesień z piśmiennictwa dotyczących tym samych szczegółowych zagadnień – uporządkowanie chronologiczne dodało by przejrzystości. Innym sposobem poniesienia jakości przekazu było by uporządkowanie przeglądu literatury według mechanizmów powstawania obrażeń – co Doktorant czyni jedynie częściowo. Podział taki mógłby być we wstępie wyraźnie zaproponowany przez Autora na podstawie dokonanego rozeznania we wcześniejszych badaniach a następnie omówiony. Zamiast tego przegląd literatury miejscami przypomina rys historyczny badań nad urazami wątroby, jedynie z niewielkim komentarzem własnym. Rozciągłość wstępu pokazuje natomiast dobre przygotowanie merytoryczne Doktoranta, zorientowanie w tematyce i umiejętność krytycznej oceny danych literaturowych.

Cele badania zostały sformułowane dość zwięźle – skupione są na jednym, wybranym mechanizmie powstania obrażeń – deceleracji, w sposób szczegółowy określają zakres badania mającego poszerzać i weryfikować dotychczasowe spostrzeżenia innych badaczy. Takie założenia, sądząc z dokonanego przeglądu literatury mogą stanowić, praktyczne uzupełnienie wiedzy specjalistycznej.

Materiał stanowiły przypadki sekcyjne, w których wystąpiły obrażenia wątroby a z okoliczności zgonu wynikało, że miał miejsce uraz deceleracyjny. Autor wyróżnił dwie grupy badane – upadki z wysokości oraz wypadki komunikacyjne, charakteryzując je w opisie materiału. W pierwszych wersjach materiału powinna się znaleźć wyraźna informacja o ilości przypadków – takiej brak. Dane takie znajdują się dopiero w ostatnim akapicie części „Materiał”. Charakteryzując materiał Doktorant stwierdza kategorycznie, że okoliczności takie jak użycie pasów bezpieczeństwa, uruchomienie podczas wypadku poduszek powietrznych (lub też innych systemów bezpieczeństwa biernego), pozycja poszkodowanego w czasie wypadku, to czy ofiary wypadły w czasie wypadku z pojazdu – nie mają większego znaczenia dla przeprowadzanych badań. Wniosek taki jest jednak nieuprawniony – przeciwnie – czynniki te mogą mieć istotne znaczenie dla oceny rodzajów obrażeń wątroby i mechanizmów ich powstawania oraz ostatecznego różnicowania markerów biologicznych. Wynika to również z cytowanej przez Autora literatury w części wstępnej. Prawdą jest, że dostęp do takich danych w przypadku retrospektywnej analizy protokołów sekcji zwłok jest utrudniony, co zresztą zaznacza Doktorant. Dla realizacji założonych celów badania, można rzeczywiście pominąć powyższe dane – nie mniej jednak wyraźnie zaznaczyć, że ich brak stanowi ograniczenie wartości materiału. Kolejnym ograniczeniem, które nie pozwala na poszerzenie celów badania oraz wpływa na wartość wniosków jest brak grupy kontrolnej – np. osób u których doszło do obrażeń wątroby w innym mechanizmie (nie deceleracyjnym) i w innych okolicznościach (nie upadki z wysokości, nie wypadki komunikacyjne) oraz brak próby określenia chociażby w przybliżeniu wartości deceleracji w poszczególnych przypadkach. **Mimo powyższych uwag uznać należy, że zebrany materiał był wystarczający do realizacji założonych celów badania, które postawił sobie Doktorant.** Uwagi te traktować można jako pewnego rodzaju wyzwanie naukowe, propozycję znacznie szerszego programu badawczego.

Doktorant, wyczerpująco opisuje zastosowane **metody statystyczne** – są one prawidłowe, pozwalają na ocenę wartości wyników. W **rozdziale metody** całkowicie pomija jednak sposób w jaki ocenia obrażenia narządu – nie wiemy, czy jest to Jego bezpośredni wgląd w trakcie sekcji zwłok, ocena na podstawie dokumentacji fotograficznej, ocena na podstawie opisu w sprawozdaniu z sekcji, jakie parametry oceny przyjął (odległość od więzadła, długość szczeliny pęknięcia, jej głębokość), jak wyglądał arkusz akwizycji danych, czy uwzględniono dane antropomorfologiczne, w tym płeć i wiek (sądząc z wyników – nie) ? Analizując wyniki badań możemy domyślać się jak wyglądało zbieranie danych – nie mniej jednak w części

„Metody” – sposób ten powinien zostać szczegółowo opisany. Na stronie 43, w rozdziale wyniki, Doktorant sporządził zapissek „Uwaga” – w którym przedstawia opis numeracji zastosowanej przy segregacji obrażeń – taki opis, podział i kryteria powinny w sposób szczegółowy zostać wyjaśnione w rozdziale „Metody”.

Same **wyniki** przedstawione są w sposób czytelny i kompletny w postaci licznych rycin i tabel – dotyczy to zarówno prezentacji spostrzeżeń jak i oceny statystycznej. Jedyna uwaga – to zbędne przedstawianie tych samych danych zarówno w postaci tabel jak i wykresów kołowych.

Dyskusja uwzględnia praktyczne aspekty wykonanych badań. Doktorant prowadzi ją sprawnie konfrontując własne wyniki z danym z literatury. Jest ona polemiczna i wartościowa, na wysokim poziomie merytorycznym. Stanowi dobre uzasadnienie późniejszych wniosków. Na stronie 57 i 58 Autor stara się wyjaśnić dużą ilość przypadków, w których nie stwierdzono jakichkolwiek obrażeń wątroby oraz obecność obrażeń nie tylko w okolicy przyczepu więzadeł wątroby. Argumentuje – słusznie – że dynamiczne zdarzenia mają złożony charakter a w przypadkach wypadków komunikacyjnych znaczenie mogą mieć środki bezpieczeństwa biernego w samochodzie (pasy, poduszki itp.), zajmowana pozycja, wartość deceleracji, czy też element urazu zmiążdżeniowego. Popada tym samym w wewnętrzną sprzeczność, bowiem na stronie 36 charakteryzując materiał czynniki te uznał arbitralnie za „nie mające większego znaczenia” a przypadki w których na uraz deceleracyjny mógł nałożyć się uraz zmiążdżeniowy, jak twierdzi, odrzucił z grupy badanej. Recenzent poczynił stosowny komentarz do tych zastrzeżeń we wcześniejszej części oceny.

Wnioski sformułowane są na niecałej jednej stronie – co jest poprawne. Są jasne i zwarte oraz w całości wynikają z wyników wykonanych badań. Poczynione przez recenzenta uwagi co do materiału i metodologii nie wpływają na wartość wniosków wyciągniętych z badania – Doktorant był ostrożny w ich formułowaniu i zakresie wnioskowania. Wnioski są odpowiedzią na cele jakie postawił sobie Doktorant. Ujęte w postaci 5 punktów, w których potwierdza On spostrzeżenia innych badaczy, systematyzuje rodzaje obrażeń wprowadzając ich własną klasyfikację oraz wskazuje na nową lokalizację pęknięć wątroby charakterystyczną zwłaszcza dla upadków z wysokości – na powierzchni przeponowej segmentu II lewego płata w pobliżu lewego więzadła wieńcowego, równoległe do niego. Spostrzeżenia takie mają wartość praktyczną w pracy specjalisty medycyny sądowej.

Reasumując: Przedstawiona mi do oceny praca „**Ocena mechanizmów powstawania pęknięć wątroby w urazach deceleracyjnych ze szczególnym uwzględnieniem roli więzadeł wątroby**” lek. Piotra Arkuszewskiego jest wartościową pracą badawczą, a jej wyniki mają zastosowanie w praktyce sądowo-lekarskiej. Wnosi wiele cennych danych do oceny i interpretacji morfologii obrażeń wątroby w urazach deceleracyjnych. Doktorant sprawnie porusza się w tematyce badanej, ma poprawny warsztat pracy naukowej, potrafi trafnie wyciągać wnioski. Spełnił cel złożony w badaniu a całość rozważań jest zgodna z treścią tytułu rozprawy. Niewielkie niejasności czy też drobne błędy językowe oraz uwagi krytyczne dotyczące materiału i metody, dostrzeżone przez recenzenta i opisane w zasadniczej części recenzji, nie wpływają na wartość pracy i w żaden sposób nie deprecjonują ich wyników. Całość pracy świadczy o dobrej wiedzy ogólnej Doktoranta w reprezentowanej dziedzinie i umiejętności prowadzenia badań naukowych. Praca stanowi oryginalne, samodzielne i nowatorskie rozwiązanie problemu naukowego, co więcej jej wyniki mają praktyczne zastosowanie.

W mojej ocenie praca w pełni spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2014.1852 j.t.) stawiane rozprawom na stopień doktora nauk medycznych i w związku z tym mam zaszczyt przedstawić Radzie Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi wniosek o dopuszczenie lek. Piotra Arkuszewskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu
KATEDRA MEDYCYNY SĄDOWEJ
kierownik
dr hab.-n. med., mgr prawa Tomasz Jurek